

Mads-Bjørn Jørgensen:
SCT. ANDREAS KIRKE
historie, arkitektur og inventar

Forlaget André Palsgård
2007

Mads-Bjørn Jørgensen:

SCT. ANDREAS KIRKE
historie, arkitektur og inventar

Forlaget André Palsgård
2007

SCT. ANDREAS KIRKE - historie, arkitektur og inventar

BELIGGENHED

På hjørnet af Øster Farimagsgade og Gothersgade ligger Sct. Andreas Kirke som en imponerende bygning på en lille skæv grund, der var blevet tilbage efter opførelsen af Kommunehospitalet i 1850'erne. Sognet var med sine 24.000 indbyggere i 1896 ved påbud fra Kirke- og Kultusministeriet blevet udskilt fra Sankt Johannes Sogn og havde foreløbig fået navnet Sankt Johannes Søndre Sogn. Det ny sogn omfattede området mellem Søerne og Nordre- og Øster Farimagsgade, og residerende kapellan ved Sct. Johannes Kirke, Julius Steen, blev på trods af, at der endnu ikke var nogen kirke, indsat som sognepræst med foreløbige gudstjenester i festsalen i Indre Missions hus Bethesda på Grønttorvet. Planlægningen af en kirke i Voldkvarteret var dog ældre end sognet, idet en officiel komité allerede i 1886 havde vedtaget, at der skulle opføres to nye, store kirker i København til "aflastning af kirkenøden" i den hurtigt voksende by. Den første af de to kirker, Hellig Kors Kirke på Nørrebro, var blevet opført så tidligt som i 1890. Nu manglede man at bygge den anden kirke i det Søndre Sogn i kvarteret omkring Nansensgade.

FORHISTORIE

I 1556 henlå kirkegården udenfor Nørreport i en forfærdelig forfatning. Omtrent på samme sted, hvor Sct. Andreas Kirke nu ligger, lå der for ca. 300 år siden en kirkegård, der var anlagt på Christian den IVs befaling. Den var anlagt i peståret 1546 som en assistenskirkegård for byens tre sognekirker Vor Frue Kirke, Helligaandskirken og Sct. Nikolai Kirke, der i fællesskab havde bekostet at få den anlagt og som også delte udgifterne til dens vedligeholdelse. På kirkegården havde man bygget et lille kapel, som senere blev udvidet til at være en lille kirke. Den blev indviet i 1628 af biskop Resen og blev kaldt "Kirken udenfor Nørreport", men stod kun i 30 år. I året 1658 blev den revet ned for at hindre svenskerne i at søge til dér under deres belejring af København.

Der gik 200 år før der igen blev opført en kirke udenfor Voldene, så det var først i 1861, man kunne indvie den nuværende Sct. Johannes Kirke på Nørrebro. Nørrebros befolkning voksede imidlertid med rivende hast (i løbet af det første 10-år fra 16.000 til 40.000). Skønt der ved pastor Frimodts energiske arbejde var blevet bygget yderligere to kirker - Sct. Stefans Kirke i 1874 og Sct. Jakobs Kirke i 1878 - så talte Sct. Johannes Sogn i 1885 over 70.000 mennesker.

Op igennem den sidste halvdel af 1800-tallet voksede Københavns befolkning i forbindelse med den stigende industrialisering og den dermed stigende indvandring fra land til by. Voldene omkring byen var faldet og etagebyggeriet på broerne tog fart, ofte som spekulationsbyggeri af ringe kvalitet.

Man kan få et begreb om, hvad der skete i de sidste årtier af 1800-tallet ved at iagttage årstalsangivelserne på ejendommene i Nansensgade og de tilstødende gader. Det var håndværkssvende og ufaglærte, kuske og tjenestepiger, koksopbærere og skraldemænd, der bosatte sig i de nyopførte ejendomme og befolkede de hurtigt voksende kvarterer. De sociale forhold i de nye brokvarterer, hvor der kunne være op til fem baggårdehuse, var ofte præget af fattigdom, arbejdsløshed og sygdom, mens de kirkelige forhold var præget af alt for store sogne. På grund af de få kirker og præster til den meget store befolkning blev de kirkelige handlinger afviklet om lørdagen i hold, hvor bunkebrylupper, massedåb og begravelser afløste hinanden.

Der foreligger en fortegnelse over de kirkelige handlinger, hvoraf blot her kan nævnes følgende eksempel:

Søndag den 8. september 1895:

Kl. 9.30 Skriftemål, højmesse med altergang

Kl. 11.30 Jordpåkastelse i kapellet ved Kirken (6 børn)

Kl. 12.00: 8 børns dåb

Kl. 12.30: 8 børns dåb

Kl. 13.00: 7 brudepar vies

Kl. 13.30: 1 brudevielse

Kl. 14.00: 8 børns dåb

Kl. 14.30: 2 brudepar vies

Kl. 15.00: 1 brudevielse

Kl. 16.30: 1 brudevielse

Kl. 17.00: 5 børns dåb

Kl. 17.30: Skriftemål, aftengudstjeneste med altergang

Samme dag: Begravelse på forskellige kirkegårde

Efter at sognet var blevet udskilt fra Sct. Johannes sogn, blev der dannet en komité bestående af 12 indflydelsesrige personer, hvis opgave det var at få sat gang i et kirkebyggeri. Man fremkom med et andragende, som fik en velvillig behandling i Kirkeministeriet og som førte til, at man ved den videre behandling i borgerrepræsentationen under henvisning til den gamle lov fra 1888 anmodede om 120.000 kr. i ligningsmidler. Dette beløb skulle, sammen med 35.000 kr., som man havde fået i overskud i forbindelse med bygningen af Hellig Kors Kirke, og 120.000 kr., som man mente ville komme ind som frivillige bidrag, kunne række til – sammen med de 50.000 kr. man forventede at få fra staten – at bygge en kuppelkirke med ettusinde siddepladser og sekshundrede ståpladser på Grønttorvet op mod Ørstedparken.

Efter mange problemer og megen modstand fandt sagen sin endelige løsning på et møde i borgerrepræsentationen i januar 1897. Her henviste man kirkebyggeriet til kommunens lille grund ved siden af Kommunehospitalet. Området hed i folkemunde "Hullet" og var ikke på nogen måde attraktivt, men det var, hvad man til syvende og sidst måtte lade sig nøje med. Borgerrepræsentationen havde godt nok givet en slags løfte om, at hvis man kunne skaffe de fornødne midler til byggeriet på Grønttorvet, og de rette betingelser var tilstede, kunne man få grunden ved Ørstedparken, men i sidste ende blev denne placering afvist.

ARKITEKTEN

Arkitekt Martin Borch arbejdede inden for tidens historicistiske retning. Især i de tidlige bygninger gjorde mangeartede inspirationskilder sig gældende, eksempelvis norditaliensk og nederlandsk renaissance samt en vis klassicisme, der iøvrigt også viste sig i hans senere byggerier.

Med Sct. Andreas Kirke indtrådte omkring 1900 en drejning imod et nyt og skærpet forbillede i dansk middelalderarkitektur. Kendetegnende for denne bygning er en vis tyngde i bygningskroppen, en stærk plastisk karakter og stor stofflighed, der opstår i samspillet mellem bygningsmassen og teglstenen. Teglstenen, det dominerende byggemateriale, knytter de enkelte bygningsdele sammen i en helhed, og anvendtes sammen med formsten til en enkel dekorativ detaljering af murværket. Sct. Andreas Kirke er særligt repræsentativ for denne formgivning. Som en genfortolkning af den danske landsbykirke tilstræber den gennem sine tunge mure i munkesten at genskabe lidt af middelalderkirkens stemning.

GRUNDSTENEN

Endelig kunne arbejdet gå i gang, og den 4. oktober 1898 nedlagde man blandt blomster og flag under overværelse af stiftsprovst, geheimekonferensråd, borgmestre, politidirektør og indtil flere professorer og præster grundstenen til kirken, der nu havde fået navnet Sct. Andreas Kirke.

Julius Steen, der foretog selve grundstensnedlæggelsen med skriftrulle og en håndfuld af tidens mønter, afsluttede sin lille tale med at konstatere, at man i komitéen stadig manglede 50.000 kr. for at kunne fuldende byggeriet, men at man da var fortrøstningsfulde og regnede med, at også disse penge ville komme ind.

KIRKEINDVIELSE

Kirkeindvielsen fandt sted søndag den 3. marts 1901, og man kunne glæde sig over de smukke lysekroner, prædikestolen, glasmalerierne, kirkeskibet, sølvtøj, messehagel, døbefont og meget mere af kirkens udstyr og inventar. Det var sammen med alt malerarbejdet i kirken givet som gaver i ønsket om trods kirkepolitisk strid og partipolitisk kævl at rejse en monumental kirke i København.

EKSTERIEUR

Kirken er bygget i senromansk stil med motiver fra sjællandske murstenskirker. Stilen harmonerer smukt med det byzantinsk inspirerede Kommunehospital. Facaderne står på granitsokler og alle vægge er opmurede af munkesten og fugede som i gammelt murværk.

Hovedindgangen mod Farimagsgade er udført i granit og prydet med granitsøjler samt et par yderst karakteristiske løver udført af billedhugger Anders Bundgaard (der også har skabt Gefionspringvandet ved Langelinie) således som de almindeligt anbragtes i middelalderen som dørvogtere ved portalen, bl.a. i Lunds Domkirke. I tympanon, det halvrunde granitfelt over portalen, er udhugget et kors omgivet af vinløv samt anbragt et Alfa og Omega.

Kirke og kor. Selve kirken består af et 45 m langt og 9,5 m bredt skib og kor i ét. Hertil slutter sig et sideskib med 3 sidestillede spidsgavle ud mod Gothersgade samt i det sydøstlige hjørne et tårn med udbuet kobbertækt spir. Vinduerne er samlet i grupper på 3. I korvæggen mod vest er der en stor vinduesroset. Kirken rummer 1.200 siddepladser.

Tårnet hæver sig i en højde af 32 m til gesimsen og til fløjknappen 53 m. Det er dækket af kobber og huser 3 klokker, skænket af Geheimeråd Liebes efterladte; den største bærer indskriften: "Jeg vil ophøje dig, min Gud, og love dit navn evindeligt. Anno Domini MDCCCC" (1900). På de to mindre læses indskrifter, forfattet af stiftsprovst Paulli: "Mens slægterne skifter som dagens timer, til dom eller frelse jeg kalder og kimer" og "Jeg bringer de budne, som færdes dernede, det budskab fra oven, at alting er rede.

Således som Kirken nu står der, statelig og skøn, er den et vidnesbyrd om arkitekt Martin Borchs høje kunstneriske kultur og ægte, alvorlige kunstnerpersonlighed. Den stille og ædle inderlighed, der præger Kirken, hvor gammelt og nyt så stemningsægte er smeltet sammen, opfatter man kun ved det personlige indtryk. Og man må da ikke glemme at dvæle ved Kirkens gårdparti med den høje poppel mellem gavlene og de ulige høje tage. Der er over den en ro og stemningsdybde, som minder om gamle italienske klostergårde.

INTERIEUR

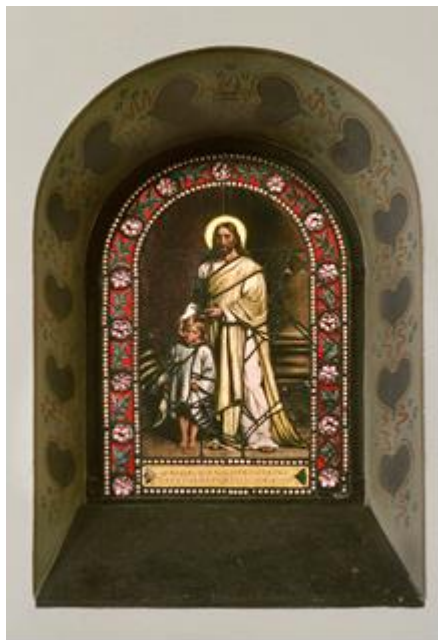
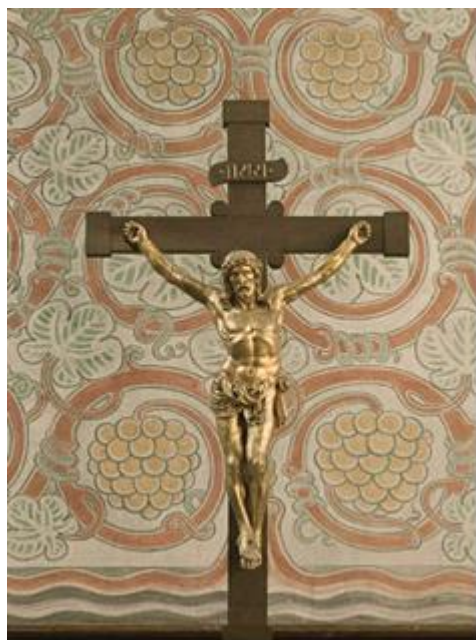
Kirkerummet, der er opført i mørkerøde sten med hvidkalkede hvælv, virker harmonisk på trods af, at der ikke har været plads til at give kirken mere end to skibe og dermed kun ét sidepulpitur. Kirkens kor, som er hævet tre trin over skibet, præges af et antependium i violette farver af Vibeke Gregers fra 1990.

En anden kvindelig kunstner, Ernestine Nyrop har i 1920 malet de store Ny testamentelige fresker "De hellige tre Konger" og "Kvinderne ved graven" på korets nord- og sydvæg i noget mere douce jordfarver.

Krucifikset over alterbordet er forgyldt og stammer fra kirkens første tid. Bag krucifikset ses et freskomaleri af et livstræ. Tidligere var livstræet delvist skjult af et alterbillede, der forestillede "Bespisningen i ørkenen" (Johannesevangeliet 6.8) malet af I. Wilhjelm. Altartavlen blev beskadiget af skudhuller under krigen og hænger nu efter at være blevet restaureret på sidepulpituret.

I Rosetten over alteret findes et glasmaleri, der fremstiller Kristus og de fire evangelister, udført af maleren Overgaard og skænket af kommandørinde Albeck, der ligeledes har skænket alterkar og døbefont. En stor sølvvinkande er en gave fra enkefru Hansen. Malmlysestagerne er fra enkefru Cathrine Jensen og messehaglen fra grosserer Wessel. Endvidere skal nævnes det skønne altertæppe efter motiver fra Placidias grav i Ravenna. Døbefonten af granit er udført af Anders Bundgaard. Døbefonten bærer om foden evangelisttegnene og om kummen relieffer over ordet fra Ps. 42: "Ligesom en hjort skriger efter vandstrømme, så skriger min sjæl til dig, o Gud!"

Billedhuggeren Georg Christian Freund har skænket relieffet, der sidder bag døbefonten, mens et glasmaleri af Anton Dorph befinder sig bag opgangen til prædikestolen.

Bag døbefonten hænger et stort billede af Sct. Andreas. Det er malet af Henrik Olrik som en skitse til et af apostelbillederne i Frederikskirkens (Marmorkirkens) kuppel. De øvrige skitser af apostlene hænger idag i Apostelkirken på Vesterbro. Kunstnerens enke har skænket kirken det. Den rigt udskårne prædikestol er skænket af snedkermestrene Plum.

I midterbuen mellem skibet og pulpituret er ophængt et fuldrigget skib, et særdeles nydeligt arbejde, skænket af tømremester Oscar Køhler.

I bygningen på hjørnet af Gothersgade og Nansensgade findes i stueetagen en større Skriftestol med ca. 200 siddepladser og en mindre med ca. 60 pladser. Begge rum prydes af rigt dekorede bjælkelofter, båret af udskårne træsøjler. Væggene smykkes af ornamenter i kalkfarver. Ved Skriftestolen ligger et Præsteværelse, der minder meget om Savonarolas Celle i San Marco.

I etagen over Skriftestolene er der en stor sal, dækket af en tønnehvælvning af træ, dekoreret med livlige farver. Bag kirkens kor, imod Bartholinsgade, er et ligkapel med ligrum.

Som gaver har Kirken endvidere modtaget: Alterets montering af konsul Krebs. Den med skønne ornamenter prydede hoveddør af Hans A. Holm. Harmoniet af fabrikant Steenstrup. Senere er skænket 4 prægtige lysekroner, den ene af grosserer Trock, den anden af fru Nina Beck-Krause og de sidste to af menigheden. Endvidere to kandelabre ved opgangen til koret. Enkefru Julius Holmblad skænkede alterbilledet, malet af Wilhelm. Det forestiller bispisningen i ørkenen – med Andreas, der fører den lille dreng til Jesus.

Orglet. (Dette afsnit er skrevet af organist Hans Thomas Eriksen).

I forbindelse med kirkebygningens færdiggørelse i 1901 blev der i første omgang ikke installeret et orgel. Kirken blev derimod forsynet med et harmonium, som stadig har sin plads på pulpituret, selvom det ikke bruges mere. Allerede efter kort tid blev der anbragt et orgel over hovedindgangen i skibets østgavl, således som det kan ses på et billede af kirkens indre fra 1901.

Orglet blevet bygget af orgelbygger Starup og havde 31 stemmer, fordelt på 2 manualer og pedal. Orglet var, hvad der ikke var en selvfølge på den tid, forsynet med elektrisk blæser, og orglet var i øvrigt en gave, doneret til kirken af enkefru Julius Holmblad. Dette orgel stod til 1956, hvor det måtte vige for det nuværende, der blev placeret på samme sted som det oprindelige.

Visse dele af træværket, herunder den opgående sol, som danner afslutning på en øverste del af orglet, blev dog genanvendt, da orgelbyggerfirmaet Th. Frobenius & Co. byggede det nye orgel, der er på 40 stemmer og som er et af Frobenius' bedste barokorgler. Orglets klangskønhed medfører, at det aldrig er trættende at høre på, og den noget mørke, varme klang er fri for den skrigende karakter, som desværre ikke sjældent findes hos nyere orgler.

Orglet rummer 4 værker og har 40 stemmer. Hovedværket med 11 stemmer er placeret midt i facaden. På hver side er det omgivet af pedaltårnene, i hvilke pedalværkets 11 stemmer har plads, mens overværket med 10 stemmer er placeret øverst i orglet, ovenover hovedværket. Overværket var oprindeligt planlagt at skulle have været placeret som et rygpositiv, men dette blev opgivet af arkitektoniske årsager. Brystværket rummer 7 stemmer.

Orglets disposition. Fordelingen af stemmerne på de forskellige værker betegnes som orglets disposition, og denne er som følger:

<i>Hovedværk</i>	<i>Overværk (i svelle)</i>	<i>Brystværk</i>	<i>Pedal</i>
Quintatøn 16'	Gedakt 8'	Rørfløjte 4'	Principal 16'
Principal 8'	Quintatøn 8'	Principal 2'	Subbas 16'
Rørfløjte 8'	Salicional 8'	Gedakt 2'	Oktav 8'
Oktav 4'	Principal 4'	Sivfløjte 1'	Gedakt 8'
Nathorn 4'	Blokfløjte 4'	Cymbel II	Oktav 4'
Nasat 2 2/3'	Tværfløjte 2'	Ranket 16'	Gemshorn 4'
Oktav 2'	Quint 1 1/3'	Krumhorn 8'	Nathorn 2'
Blokfløjte 2'	Sesquialtera II	Tremulant	Mixtur III
Mixtur IV	Scharff III		Basun 16'
Cymbel III	Dulcian 8'		Trompet 8'
Trompet 8'	Tremulant		Skalmej 4'

Orglet har mekanisk traktur, elektromekanisk registratur med 2 frie kombinationer og generalcrescendo og har følgende koblinger: OV/HV, BV/HV, HV/P og OV/P.

En samling landsbykirkeorgler. På sidepulpituret er opstillet 7 små landsbykirkeorgler bygget mellem 1890 og 1906. Samlingen er opbygget ved et samarbejde mellem menighedsrådet og læge André Palsgård, der har reddet orglerne og sat dem i spilleklar stand. Orglerne har 1 manual med 1-4 stemmer. De er uden pedalklaviatur.

Venø Kirkes orgel o. 1966-1977. Orglet er Danmarks mindste orgel. Det er bygget på kirkeorgelafdelingen på Danmarks største harmoniumfabrik – Joh. P. Andresen & Co., Ringkjøbing. Det stod i Hodsager Kirke o. 1900-o.1966, har derefter været udstillet på Struer Museum og har 1990-2003 fungeret som kirkeorgel i Gråbrødre Klosterkirke i Viborg. Orglet har foruden sin ene stemme – Violinprincipal 8' – et spillehjælpemiddel, der aktiveres med en lille registerknap: Kombineret bas- og diskantkoppel.

Badskær Kirkes orgel 1936–1988. Det vides ikke, hvilken kirke, der var første ejer. Orglet er bygget i 1890 af orgelbygger Frederik Nielsen, Aarhus. Orglet er således orgelsamlingens ældste orgel. Frederik Nielsen overtog J. A. Demants firma i 1878. Frederik Nielsen var en solid håndværker. Han havde svendebrev som snedker og som pianofortefabrikant. Da han døde i 1903 overtog hans søn, Emil Nielsen, orgelbyggeriet.

Krummerup Kirkes orgel 1899-1990. Orglet bærer navnet Joh. P. Andresen & Co., Ringkjøbing. Orgelbyggersvenden C. Schuster har sat sin signatur inde i orglet. Schuster var dansk født, men fik efter endt svendetid eget orgelværksted i Sverige. Fra 1896 gik han 5 år på valsen. En mandtalsliste fra folketællingen 1898 afslører, at han med hustru og 6 børn flyttede fra Flensborg og bosatte sig i Ringkøbing i januar 1898. Man må formode, at han ledede den nyoprettede kirkeorgelafdeling på harmoniumsfabrikken. Andresens kirkeorgelafdeling fungerede i årene 1897-1908. Efterspørgslen på såvel orgler som de populære harmonier blev hurtigt for stor til de fysiske rammer i fabrikken i Ringkøbing. Med udgangen af 1908 forærede Andresen kirkeorgelafdelingen til nevøen Marinus Sørensen, der videreførte den under navnet Horsens Orgelbyggeri. I 1924 blev fabrikken jysk filial for orgelbyggeriet Th. Frobenius, København. Orglet blev opstillet i Sct. Andreas Kirke som orgelsamlingens første orgel i 1998.

Øland Kirkes orgel 1906–1988. Orglet er samlingens eneste pneumatiske orgel. Orglet bærer navnet A. C. Zachariassen, Orgelfabriken, Aarhus. Ved nedtagningen af orglet fandt man 2 adressemærkater, hvoraf den ene fortsat sidder skjult i en samling. Det fremgik af teksten på mærkaterne, at orglet er bygget af Orgelbyggeriet i Aarhus ved Emil Nielsen. Med håndskrift var tilføjet "Halvrimmen", der er nærmeste jernbanestation i forhold til Øland, der ligger på Limfjordens nordlige bred. Emil Nielsen arvede virksomheden efter sin far, Frederik Nielsen, i 1903. Emil Nielsen gik konkurs i 1906 og en del af inventaret blev overtaget af orgelbygger A. C. Zachariassen – formentlig også dette orgel, der blev ombanderoleret og fik betegnelsen "opus I".

Børglum Kirkes orgel 1945-1997. Stod i Bangsbostrand Kirke i Frederikshavn 1903-1945. Orglet er importeret fikst og færdigt fra "Den Keiserlige Hof-orgelfabrik" Gebrüder Rieger i Østrig og opstillet af Joh. P. Andresen under dennes navn. Orglet har et specielt pipebesparende system og dobbeltlabierede piber.

Indslev (Ingslev) Kirkes orgel 1900-1974. Orglet er bygget på Orgel- og Pianofortefabrikken Roerslev-Margaard, Nørre Aaby. Fabrikken blev grundlagt på en fungerende bondegård i 1892 af Hans Jørgen Hansen. Hans ældste søn, Aksel Hansen, var aktiv medarbejder i firmaet og overtog det senere hen. Familien ændrede navn til Hansen-Margaard i 1915. Firmaet flyttede fra gården (nær Middelfart) til Odense i 1927. Derefter var det overvejende pianostemning, Aksel beskæftigede sig med.

Alling Kirkes orgel 1906-1984. Orglet er bygget på samme fabrik som ovenstående, men klangen er helt anderledes vild. Efter nedtagningen stod orglet i Tulstrup Præstegård i 10 år, blev i 2 år opbevaret privat, og derefter overflyttet til orgelmagasinet i hestestalden på Schackenborg Slot, Møgeltønder, hvorfra det blev overdraget til orgelsamlingen i Sct. Andreas Kirke i 2002.

Kororglet

Kororglet er bygget i 1943 af orgelbygger Wilhelm Hemmersam som hans opus I. Orglet har 4 stemmer på 1 manual. Der er intet pedal. Orglet har i 1940erne stået kortvarigt i Jægersborg Kirke og Bagsværd Kirke og i 1960erne i Hyltebjerg Kirke. Fra o. 1971 har det været i privat eje. Deraf betegnelsen ”Dr. Felters orgel”. Orglet blev erhvervet til kirken i 2003. På side 2 ses orglet som det tog sig ud i præsteværelse i 2004.

NOTER

Martin Borch (1852-1937), arkitekt. MB var assistant ved Kunstakademiets arkitektskole 1893-1899 og kgl. bygningsinspektør 1903-1923. MB havde bl.a. udstillinger på Charlottenborg Forår 1878-1902 og 1937 (mindeudstilling); verdensudstillingen i Paris 1889 og 1900; Danske Kunstnerslægter, Charlottenborg 1952.

Af bygningsværker, som MB var arkitekt på, kan bl.a. nævnes følgende: Provinsarkivet, nu Landsarkivet for Fyn, Odense (1892-1893); ombygning Højbro Plads 5, Kbh. (1896-1897); Sct. Andreas Kirke (1898-1901); Det Danske Selskabs Skole, Forchammersvej 18, Frederiksberg (1899-1900); kapellet, Ny Skt. Nicolai, Køgegård., Køge (1900); tilbygning til Rigsdagsbygningen, nu Østre Landsret, Fredericiagade, Kbh. (1902-1903).

MB stod for udvidelse samt ombygning af Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Kbh. (1918-1926); Institut For teoretisk Fysik, nu Niels Bohr Inst., Blegdamsvej 15, Kbh. (1920, senere udv.); Studiegården, Tagensvej 15, Kbh. (1921-1923); Den kgl. Mønt, Amager Boulev. 115, Kbh. (1922-1923).

Af restaureringer stod MB bl.a. for Konsistoriets Hus, Kbh. Univ.gård (1904); Vor Frue Kirke, Kbh. (1904); Skt. Nicolai Kirke, Kbh. (1905); Borchs Kollegium Kbh. (1912-1913).

Af projekter kan nævnes Statens Museum for Kunst (1885 og 1886); Christiansborg (1887 og 1888); Landsarkivet, Kbh. (1890); Glyptoteket (1891); Sct. Andreas Kirke, Kbh. (1897); talescene, Det kgl. Teater (1910-1911); Aarhus Univ. (1926).

Desuden har MB foretaget opmålinger, tegnet møbler, mindetavler og gravminder.

Anders Bundgaard (1864-1937), billedhugger. Uddannet 1884-85 på teknisk skole; 1885-87 på Kunstakademiet, bl.a. under Th. Stein. AB udførte den udvendige skulpturelle udsmykning af Københavns Rådhus og Christiansborg Slot (portrætmaskerne, kongeportalen og folketingsportalen).

Bedst kendt er AB for Gefionspringvandet (1908, Langelinie, Kbh.), hvor han naturalistisk har fastholdt et motiv fra nordisk mytologi. Cimbrentyren (1937, Aalborg) er et andet større arbejde. Kunstmuseet ejer "Skat i gemme" (1905) og en række mindre skitser. AB foretog adskillige rejser til udlandet, til Paris første gang 1889, og til Italien, hvorfra han i 1899-1900 besøgte Egypten og Grækenland.

Georg Christian Freund (1821-1900), billedhugger. Uddannet på Kunstakademiet 1836-45. Opholdt sig i Rom 1854-65. Titulær professor 1892. Georg Freund uddannedes og arbejdede i traditionen fra Thorvaldsen og Bissen, og han var medarbejder på sin farbror, H. E. Freunds Ragnarokfrise til Christiansborg. Hans selvstændige arbejde har anekdotisk karakter, f.eks. "En lille pige, som plukker blomster" (1854, Kunstmuseet).

Anton Dorph (1831-1914), maler. Uddannet på Kunstakademiet 1845-50 under C.W. Eckersberg og W. Mørstrand. AD rejste 1854 til Norditalien og Paris, igen i 1859-60, hvor han også besøgte Holland og Belgien. Titulær professor 1893. I en beslægtet stil malede AD ligesom ungdomsvennen Carl Bloch religiøse billeder, portrætter og genrebilleder. Bedst kendt er han for sin store produktion på ca. halvtreds altertavler til kirker i hele landet, bl.a. til Trinitatis Kirke (1873) og Holmens Kirke i Kbh. (1877). På Kunstmuseet findes "En bondepige" (1854), "Småpiger som leger i klitterne" (1863) og "Hornfiskefangst med drivvod" (1880). Blandt hans portrætter er "Selvportræt" (1900, Charlottenborg).

Ole Henrik Olrik (1830-1890) maler og billedhugger. Uddannet på Kunstakademiet 1844-53, fra 1846 hos H. V. Bissen. OHO arbejdede 1846-51 på den Kgl. Porcelainsfabrik. Rejste til Paris 1854-55, hvor han var elev af Th. Couture; til Italien 1858-59, og fra 1862 flere gange til London, Paris og Italien. Titulær professor 1883. OHO blev uddannet som dekorationsbilledhugger og udførte allerede i akademitiden modeller til porcelænsfigurer og andre kunstindustrielle genstande. Han dyrkede de skiftende historiske stilarter og fik med bl.a. sine sølvarbejder en central placering indenfor kunstindustrien. Efter studieopholdet i Paris blev han kendt som portrætmaler og benyttet af bla. Adel og kongehus, f.eks. Christian IX (1871, Rosenborg); han malede også Carl Bloch (1859), og J.P.E. Hartmann (1874, begge Frederiksborg), samt Henrik Ibsen (1879, Nasjonalgalleriet i Oslo). Blandt OHOs genrebilleder er "En brud, der smykkes af en veninde" (1859, Kunstmuseet), og af hans kirkeudsmykninger kan nævnes de store alterbilleder i Sankt Peder i Næstved og Sankt Matthæus i Kbh. (begge 1883). OHO virkede endvidere som portrættegner ved Illustreret Tidende.

REFERENCER

Jul. Steen og T. Høyer: St. Andreas Kirke. J. Frimodts Forlag 1926

Anne-Mette Gravgaard: Storbyens virkeliggjorte længsler. Kirkerne i København og på Frederiksberg 1860 – 1940

Ebbe Kløvedal Reich: Drag ind ad disse porte. 14 beretninger om kirkerne i den indre by

Arkitekten - Tidsskrift for arkitektur og dekorativ kunst. Månedshæfte udgivet af Akademiet

Hans Edvard Nørregård-Nielsen: Dansk Kunst, 2, Biografier – Om 750 danske billedkunstnere, malere, billedhuggere, grafikere og tegnere. Gyldendal, 1995

Abstract

Sct. Andreas Church in Gothersgade, Copenhagen, was built in 1901. The inhabitants of the quarter were poor, and sickness rate as well as infant mortality was high. In the small streets were up to 5 slums behind each main building.

The committee behind the building had no money for their project, so one might as well aim high. In the public debate there were strong critics of the building. One found it morally reprehensible to build such an expensive church in such a poor quarter. The money should be used for remedying destitution. However, as a reaction against the opposition to the building, private funds were rolling in for the project.

The church buildings were drawn by architect Martin Borch. The church appeared in monastic stones with a conventual character, with an outside marked by several beautiful details. A small paved stoned churchyard is found between the church building, the chapel and the parish hall. The church has beautiful cross-vaultings. The parish hall contains two high-ceiled confession rooms on the ground floor and an assembly hall on the first floor. As well as the chapel and the parish hall the church is ornamented with fresco painting of textiles, borders and stylized flowers. Wooden ceilings and girders are decorated with carvings and painting. The style is called "skønvirkestil" - a Danish counterpart to Jugend style or art nouveau - inspired by life in the country.

On page 4, the brochure shows a register of ecclesiastical actions on a regular Sunday a few years before the church was built, but after the parish became independent, separated from the parish of Sct. Johannes: Confessions, High Mass, Communion, the christening of 29 children, the funeral of 6 children in the chapel, 12 weddings, confessions and evening service with Communion. At the same day were burials on various cemeteries officiated. Also Saturdays had to be used for multiple weddings and mass funerals.

The description of the architecture of the building parts is accompanied by photos of details in the exterior. Artists and givers are mentioned in connection to the description of the furniture.

The church's baroque organ is built by Danish organ builders Th. Frobenius & Co. in 1956. It contains 40 ranks divided on 3 manuals and pedal.

The side gallery's organ collection (consisting of 7 village church organs built between 1890 and 1906) has been negotiated because of collaboration between the vestry and Dr. André Palsgård, who has put the rejected organs to order. The first organ was placed in 1998. The organs are being demonstrated in concerts several times a year.

Furthermore, the church accommodates a small 4-rank choir organ, which is built by organ builder Wilhelm Hemmersam in 1943. It was placed in the clergyman's room in 2004 (see photo on page 2) and the year after moved into the church.

Sct. Andreas Kirke, Gothersgade 148, 1124 København www.sctandreas.dk

ISBN 87-91802-05-9